

Slovenija u stvaralaštvu Ive Andrića

Sažetak

Cilj ovog rada jeste da pokaže na koji način Slovenija figurira u stvaralaštvu Ive Andrića, odnosno kako pisac opaža i jezički oblikuje sliku Slovenije u svojim delima. Ako se pođe od ranih prevodilačkih i kritičkih radova jugoslovenskog nobelovca, primećuje se njegovo interesovanje za slovenačku književnost, koje će se potom nastaviti i proširiti u domenu (putopisnih) proznih ostvarenja i pojedinih refleksivnih zapisa. Ovaj rad će se usredsrediti na analizu Andrićeve percepcije Slovenije prikazane u obimom nevelikom ali sadržinski pregnantnom tekstu „O letovanju u Sloveniji“, te na izabrane fragmente iz *Znakova pored puta*, koji će biti sagledani kako na poetičkom, tako i na strukturnom i pripovednom, ali i na imagološkom planu, pri čemu će se komparativnom metodom ukazati na njihov dijalog, na osnovu kojeg čitalac stiže svest o Andrićevoj imaginaciji Slovenije svoga doba. Ova analiza će se osvrnuti i na druga dela iz piščevog opusa, kao i na njegove refleksije o putu i putovanju, koje, u izvesnom smislu, tvore autorovu imanentnu poetiku putopisanja. Takođe, povremeno će se ukazivati i na pojedine okolnosti iz Andrićevog života koje se pokazuju svrsishodnim za bolje razumevanje toposa Slovenije u stvaralaštvu Ive Andrića.

Ključne reči: Ivo Andrić, Slovenija, „O letovanju u Sloveniji“, *Znakovi pored puta*, putopisno-refleksivna proza

Uvod

Pošavši od vanknjiževnog elementa, koji nije zanemarljiv barem kada je reč o ulozi Slovenije u životu Ive Andrića, primećuje se najpre da je upravo ova zemlja bila jedna od uporišnih tačaka na životnom putu jugoslovenskog nobelovca. Tamnovanje u Mariboru, u koji je Ivo Andrić sa ostalim zatočenicima stigao 1914. godine iz Pešte, bilo je za njega „globalna škola života“ (Đukić Perišić 2012, 173). Ovakva posebna vrsta iskustva nesumnjivo je ostavila na mladog Andrića trag, o čijem intenzitetu govori i to što će se upravo

sećanjima iz zatočeništva Ivo Andrić vraćati u svojim delima. Osim u *Ex Pontu*, čiji je proces nastajanja i započet u mariborskoj tamnici (Đukić Perišić 2012, 174), slike iz perioda Andrićevog tamnovanja u Mariboru biće prisutne, kako ističe Žaneta Đukić Perišić, i u *Nemirima* i *Zanosu i stradanju Tome Galusa*, kao i u pesmi „1914“, koja je i napisana u tamnici (Đukić Perišić 2012, 172–174). Ipak, iako bi se moglo naslutiti da će mariborski zatvor uticati na konstituisanje negativne predstave o Sloveniji u Andrićevom doživljaju ove zemlje, ispostaviće se sasvim suprotno. Pisac će je vrlo rado i često posećivati, kako radi poslovnih obaveza, tako i radi ličnog zadovoljstva.¹ Utiske sa svojih putovanja, koji će skupa tvoriti idealnu sliku Slovenije, Andrić će dati u tekstu putopisnog karaktera pod nazivom „O letovanju u Sloveniji“, kao i u pojedinim meditativnim zapisima iz *Znakova pored puta*. Navedena dela će, budući da vode dijalog, biti sagledana komparativno na više nivoa (poetički, strukturni, pripovedni i imagološki), o čemu će više reći biti u centralnom delu ovog rada.

Zakoračivši tako na trenutak u književni svet Ive Andrića, a potom sagledavši njegov opus u celini, zanimljivo je da se i u okviru njega može zapaziti jedna posebna vrsta interesovanja za slovenačku književnost. Ona je naročito izražena u okviru pišćevih eseja i kritika, kao i u njegovim prevodilačkim radovima. Naime, rano se zainteresovavši za slovenački jezik (Osolnik 2012, 408–409), što se, osim kao vid ličnog interesovanja, može razumeti i kao prirodan razvoj mladog intelektualca koji je živeo i stvarao u duhovnoj klimi rađanja ideje o ujedinjenju slovenskih naroda, Ivo Andrić je prevodio poeziju svojih savremenika iz Slovenije – Otona Župančiča („Neplodni sati“), Vladimira Levstika („Versi“), Vide Jerajeve („Balada“), Antona Medveda („Cipres“) i Josipa Aleksandrova Murna („Veče“) – i prevode objavio 1912. godine u *Bosanskoj vili*.² Pored prevodilačke aktivnosti, njegova pažnja bila je usmerena i na kritič-

¹ O Andrićevim putovanjima u Sloveniju, ali i uopšte o njegovim putničkim poduhvatima, iscrpno piše Žaneta Đukić Perišić u svojoj monografiji *Pisac i priča – stvaralačka biografija Ive Andrića*, iz koje, na primer, saznajemo da je Andrić često boravio na Bledu, te da je sa prijateljima odlazio na izlete u Bohinj, Rubno, do Savice (Đukić Perišić 2012, 501, 511). Razlozi njegovih poseta Sloveniji bili su raznoliki: u Ljubljani je, recimo, bio na sahrani pesnika Otona Župančiča (Đukić Perišić 2012, 449), u Laškom je boravio za vreme lečenja svoje supruge Milice (Đukić Perišić 2012, 485), bio je počasni gost 1965. godine na Trideset trećem međunarodnom kongresu PEN-a u Bledu (Đukić Perišić 2012, 511) i sl.

² Podaci o Andrićevim prevodima sa slovenačkog jezika preuzeti su iz *Bibliografije Ive Andrića (1911–2011)*, koja je rezultat saradnje Zadužbine Ive Andrića, SANU i Biblioteke Matice srpske, a koja je dostupna na sledećoj adresi: https://www.ivoandric.org.rs/images/bibliografija/bai_sep2011.pdf.

ko promišljanje o slovenačkoj književnosti, o čemu svedoči Andrićev esej o književniku Otonu Župančiču³ koji je objavljen posle pesnikove smrti (1949) u *Glasniku* Srpske akademije nauka pod nazivom „In memoriam“ (Đukić Perišić 2012, 449).

Zanimljivo je, međutim, da je, osim Andrićeve zainteresovanosti za slovenačku književnost i njene pisce, i u Sloveniji vladalo veliko interesovanje za Andrićeva dela, pa su se tako prevodi njegovih pesama na slovenački jezik pojavili vrlo rano, već 1914. godine, čime je u Sloveniji započeta prva faza recepcije stvaralaštva tada mladog liričara koji će s vremenom postati veoma cenjen (Osolnik 2012, 407–409). Afirmacija Andrićevih dela u Sloveniji odvijala se i u naučnim krugovima, o čemu svedoče studije mnogih slovenačkih proučavalaca, među kojima su Tone Potokar, Miran Jarc, Dušan Pirjevec, Taras Kermauner, Stanko Šimenc, Janez Rotar i dr., ali i preko zbirke *Hrvatska mlada lirika* , kao i časopisa *Književni jug* ⁴ (Osolnik 2012, 407–409). Ovakva obostrana zainteresovanost – kako sa srpske, tako i sa slovenačke strane – pokazuje nam da su se u kulturnim krugovima veze među slovenskim narodima tada i te kako negovale, te da su bile veoma intenzivne.

Uzevši u obzir biografski kontekst i opus Ive Andrića, te osvrnuvši se na njegovo delovanje u slovenačkoj sredini, može se, dakle, zaključiti da Slovenija u životu Iva Andrića figurira dvojako: s jedne strane, na ličnom planu i, s druge, na književnom. Iako je drugi za proučavaoce književnosti svakako značajniji, dopunjujuće prirode navedenih polova navode nas na njihovo uporedno sagledavanje ne bi li se, konačno, dobila celovita slika toposa Slovenije u stvaralaštvu Iva Andrića.

O osobnosti žanra i genezi

Kao što je već napomenuto u radu, slika Slovenije u Andrićevom delu prisutna je u žanrovski različitim književnim ostvarenjima – „O letovanju u Sloveniji“, tekstu koji bi se mogao imenovati putopisnim, ali to nije sasvim, kako ćemo kasnije u radu pokazati, i *Znakovima pored puta* , meditativnim zapisima koje je pisac pisao

³ Zanimljivo je da, pišući afirmativno o poeziji Otona Župančiča, Ivo Andrić posebno ističe njegovu „jugoslovensku crtu“, odnosno povezanost sa „kulturnim životom ostalih jugoslovenskih naroda“ (Andrić 1976, 210), na osnovu čega se može zaključiti da je negovanje veza među slovenskim narodima bilo naročito važno u vremenu u kojem je Andrić živeo i stvarao.

⁴ Osnivanjem ovog časopisa, u kojem je Andrić ne samo objavljivao svoje radove već je izvesno vreme bio i urednik, značajno se propagirala ideja jugoslovenstva i jedinstvene južnoslovenske kulture (Đukić Perišić 2012, 186).

tokom celog života. Osobena priroda njihovog žanra, te okolnosti nastajanja i objavljivanja navode nas na to da u vezi s tim, pre nego što se usredsredimo na interpretaciju, najpre ukratko izložimo najznačajnije pojedinosti.

Naime, početak objavljivanja Andrićevih putopisa obeležava 1914. godinu, kada u *Hrvatskom pokretu* izlaze zapisi, tada mladog pisca, o Krakovu („Na Vavelu i Skalki“, „1. i 3. maja“, „Tri izložbe“ i „Šetnje“) i Beču („Hrvatska izložba“) (Đukić Perišić 2012, 162), zatim je 1923. godine u *Jugoslavenskoj njivi* objavljen putopis „Kroz Austriju“ (Stojić i dr. 1981, 268), da bi se Andrićevi poduhvati u pisanju putopisa nastavili sve do šezdesetih godina 20. veka. Bez pretenzija da predstavimo celokupni putopisni opus Ive Andrića, osvrtnom na njegove prve radove u okviru ovog žanra, namera nam je da ukážemo na okolnost da se Andrić još kao student zainteresovao za ovakvu vrstu pisanja, koja je, u njegovom slučaju, najčešće bila na granici između putopisa i fikcije, u čemu i jeste njena osobenost. Takođe želimo da istaknemo da Andrićevi putopisi, premda se nalaze u senci njegovih romana i zbirki pripovedaka⁵, zauzimaju značajno mesto u stvaralaštvu ovog pisca, ali i u razvoju putopisnog žanra u srpskoj književnosti, zbog čega im i treba posvetiti više pažnje, što je jedna od namera ovog rada.

Jedinstvenost Andrićevih putopisa u žanrovskom pogledu, o kojoj se može zaključiti već na osnovu njihovog imenovanja u literaturi⁶, ogleda se u tome što pojedini među njima sadrže one elemente koji ih udaljavaju od žanra putopisa, pri čemu bi se u ovu grupu putopisnih ostvarenja uvrstio i tekst „O letovanju u Sloveniji“, koji je, prema rečima Žanete Đukić Perišić, verovatno nastao za vreme Andrićevog boravka na Bledu od 17. do 31. jula 1962. godine (Đukić

⁵ Iako je delo Ive Andrića među najviše proučavanim u srpskoj književnosti, ako ne i najviše proučavano, stiće se utisak da su njegovi putopisi, u ovom pogledu, skrajnuti. Naime, dosadašnja istraživanja uglavnom su data na nivou osvrta i pregleda (Đukić Perišić 2002, 2012; Gvozden 2012; Novaković 1981), koji svakako predstavljaju značajan doprinos istraživanju ovog dela Andrićevog stvaralaštva, ali se na osnovu njih više stiće panoramska svest o Andrićevim putopisima nasuprot temeljnoj analizi određenog pitanja ili problema. Izuzetak, međutim, predstavlja rad Zvezdane Rados „Putopisni fragmenti Ive Andrića“, u kojem autorka sa različitih stanovišta pristupa grupi od tridesetak Andrićevih tekstova iz proširenog izdanja knjige *Staze, lica, predeli* (Rados 2012).

⁶ U literaturi koja nam je bila dostupna i kojom smo se koristili u pisanju ovog rada Andrićeva putopisna ostvarenja najčešće se označavaju sledećim kategorijama: „putopis“ (Đukić Perišić 2012, 266; Rados 2012, 92; Novaković 1981, 439; Gvozden 2012, 250), zatim „putopisna proza“ (Đukić Perišić 2012, 266; Rados 2012, 91), „putopisna reportaža“ (Gvozden 2012, 249), „putopisni tekstovi“ i „putopisne crtice“ (Rados 2012, 92, 94) ili pak „zapis“ o nekom gradu (Đukić Perišić 2012, 266).

Perišić 2012, 501). Još jedna zanimljiva pojedinost u vezi sa nastankom ovog dela jeste ta da ono nije objavljeno za vreme Andrićevog života, već se prvi put pojavljuje u *Sabranim delima* (Stojić i dr. 1981, 276), kao i to da se ono, s obzirom na odrednicu „odlomak“ u podnaslovu, te na paralelizam pojedinih njegovih segmenata, smatra mogućim fragmentom jedne veće celine pod nazivom *Znakovi pored puta* (Stojić i dr. 1981, 276), čiji se delovi prvi put pojavljuju 1925. godine u *Glasniku Saveza trezvene mladeži* (Đukić Perišić 2012, 289) i koji se u literaturi imenuju posebnim tipom „intelektualnog (anti) dnevnika“ (Đukić Perišić 2012, 290), a u kojima je takođe pisano o slovenačkoj sredini i njenim žiteljima, posebno Slovenkama. Ovakva pojedinost o genezi pomenutog Andrićevog putopisa, te njegova tematska srodnost sa meditativnim zapisima iz *Znakova pored puta*, u okviru kojih treću celinu, pod nazivom „Slike, prizori, raspoloženja“, čine upravo refleksije sa putovanja, dovoljne su, ali ne i jedine, da nas upute na njihovo uporedno tumačenje⁷, o kojem će više reči biti u narednom poglavlju ovog rada.

O slovenačkoj prirodi

Započevši pripovedanje u prvom licu množine, čime se ujedno otvara problem ne samo naracije već i specifične pozicije putopisca, pripovedač putopisnog teksta „O letovanju u Sloveniji“ deklarise se kao jedan od mnogih Jugoslovena koji je svoja letovanja veoma često provodio u ovoj zemlji: „Ima nas dosta, iz svih krajeva Jugoslavije, koji smo mesec letnjeg odmora provodili, kad god smo to mogli, u Sloveniji“ (Andrić 1981a, 248). Na taj način, već je u uvodnom delu ostvareno ono što se u literaturi smatra neophodnim uslovom za postojanje putopisa kao žanra, a reč je o putovanju kao „jezgrenom elementu retorike žanra“ (Gvozden 2011, 22), premda se stiče utisak da je Andrićev putopis formiran kao zbir utisaka o zemlji koja je više puta bila putnikovo ishodište. Nastavljajući da pripoveda u „mi“ glasu kao pripadnik jugoslovenske zajednice, narator dalje objašnjava zbog čega je i od kada učestalo posećivanje Slovenije „prešlo u naviku i postalo neophodno“ (Andrić 1981a, 248), da bi razloge za ovom vrstom neobjašnjive potrebe pronašao u domenu strasti, odnosno onog što je iracionalno. Na osnovu ovakvog početka, naslućuje se ono što će u nekoliko redova kasnije, kada pripovedač pređe na prvo

⁷ Ovakva vrsta analize prisutna je već u literaturi u okviru navedenog rada Zvezdane Rados, koja je uporednim tumačenjem Andrićevih putopisa, njegove rane i kasnije proze, uočila sličnost između njih, kako na stilskom, tako i na poetičkom planu (Rados 2012, 90–108).

lice jednine, biti prepoznato kao izvesni topos neizrecivosti⁸, doduše, izražen na nešto suptilniji način nego što je to običaj:

„Šta je to što ljude iz raznih krajeva, različite po čudi i navikama, privlači u ovu šumovitu a pitomu zemlju? Počeo sam, evo, da pišem o tome, a vidim da neću umeti mnogo da kažem; možda upravo zato što to isuviše dobro znam, isuviše živo osećam“ (Andrić 1981a, 248).

Osim što se na osnovu navedenog odlomka čitalac upoznaje sa jednom od posebnosti Slovenije, a reč je o njenoj protivrečnosti (šumovita ali pitoma), citirani fragment značajan je zbog toga što pokazuje kako se retoričkim sredstvom postiže odgovarajući efekat. Naime, u njemu se upravo isticanjem nemogućnosti verbalizovanja (moguće je jedino iskustveno, ali ne i verbalno) privlačnosti slovenačkog kraja naročito naglašavaju njegova vrednost i jedinstvenost, koje će se dalje u tekstu razvijati kroz živopisne, na momente čak poetizovane slike, gradeći na taj način afirmativnu predstavu Slovenije.

Slika Slovenije je u tekstu „O letovanju u Sloveniji“ najpre prikazana opisom slovenačke prirode, koja je, baš poput Slovenaca, prema zapažanjima Ive Andrića, gostoprimaljiva i okarakterisana kao čovekov saputnik: voda je njemu prilagođena, sunce ga „krepí a ne zamara“ i dočekuje „raširenih ruku“ (Andrić 1981a, 249). Prijateljski nastrojen, slovenački predeo opisan je bogatstvom jedinstvenih mirisa – „slovenačko leto ima svežinu planinske vode ili snežnih vrhova“, „životni dah gorenjskih ili štajerskih sela, livada, reka i šumaraka“, „miris dobro punjenih i snežnobelih jastuka“ (Andrić 1981a, 249) – koji zahtevaju buđenje čitaočevih čula, a usled kojih bi se o Andrićevom doživljaju slovenačke prirode moglo govoriti kao o čulnom. Usredsredivši se dalje na stilska sredstva pomoću kojih putopisac oživljava predeo koji je predmet njegovog opisivanja, primećuje se da preovlađuju epiteti i personifikacije kojima se jasno upućuje na to da slovenačka priroda, ali i njeni darovi (hleb, vino), kao i ljudi koji u njoj žive, odišu zdravljem, krepošću, čilošću, svežinom, snagom. Pored već navedenih, govori se o „jakom i zdravom gorskom suncu“ (Andrić 1981a, 249), zatim o suncu koje „zaodeva nevidljivo i neosetno lakom odećom zdravlja“ (Andrić 1981a, 249), o hlebu koji je „snaga i trajnost i toplota“ (Andrić 1981a, 250), o vinu koje „greje srce i bistri misao, ispunjava nas tihom melodijom koja čoveka sve do u san prati, a sutradan ga, čilog i svežeg, radosno

⁸ „Koren toposa koji sam tako nazvao jeste 'naglašavanje nesposobnosti da se izade na kraj sa gradom'. Ono se javlja u svim vremenima od Homera naovamo“ (Kurcijus 1996, 266).

budi“ (Andrić 1981a, 250–251), i naposljetku o licima slovenačkih devojaka, koje „imaju zaista često svežinu i nevinu lepotu njihovih predela“ (Andrić 1981a, 251).

Ovako stilizovana predstava Slovenije, zemlje koja putopiscu nesumnjivo pruža osećaj ugodnosti i u čijim prirodnim lepotama uživa – „jer se moje slovenačko letovanje uvek sastojalo od jednostavnih zadovoljstava i velikih radosti koje nam ponekad daju male stvari svakodnevnog života“ (Andrić 1981a, 252) – navodi nas na razmišljanje o mogućnosti tumačenja slovenačkog prostora kao idealnog pejzaža (*locus amoenus*).⁹ Ovakvom razumevanju Andrićevog doživljaja Slovenije¹⁰ doprinosi i to što slovenačke vode pružaju osećaj bezbrižnosti koji „nigde ne možete naći ni kupiti“ (Andrić 1981a, 249). Ipak, sagledavši one elemente koji se smatraju neophodnim uslovom da bi se o nekom pejzažu moglo govoriti kao o idealnom, očigledno je da njih nema u opisu slovenačke prirode u tekstu „O letovanju u Sloveniji“. To, međutim, ne znači nužno da se o Andrićevom pejzažu ne može govoriti kao o idiličnom, budući da se, kako je u literaturi i istaknuto, ova vrsta opisa kroz epohe razvijala, zadobijajući nove forme izraza (Kurcijus 1996, 326). U tom pogledu, Andrićeva slika Slovenije bliska je onom tipu idealnog pejzaža koji se nalazi u „divljoj šumi“, a koji počiva na „spoju suprotnosti“ (Kurcijus 1996, 327), baš kao što se i Slovenija temelji na zakonu oprečnosti, odnosno koji predstavlja „podvrstu pojma *locus amoenus* – prohladnu šumsku dolinu između strmih padina“ (Kurcijus 1996, 328). Na taj način se Andrićev opis Slovenije približava utvrđenoj tradiciji „toposa opisa prirode“ (Kurcijus 1996, 327), doduše, u svom varijantnom obliku, dok će u izvornoj formi svoje mesto pronaći u opisu makedonskog predela u putopisu „Dolinom Radike, i dalje“ (v. Andrić 1981a, 245–246).

Da je Andrićeva pažnja u najvećoj meri usmerena ka opisu prirodnih lepota slovenačke zemlje, uveravaju nas i izabrani fragmenti iz *Znakova pored puta*, posebno oni koji su posvećeni alpskim pre-

⁹ O idealnom pejzažu piše Edvard Kurcijus u svojoj znamenitoj knjizi *Evropska književnost i latinski srednji vek*: „Pojam *locus amoenus* (‘mesto za uživanje’), na koji sada prelazimo, do sada još nije shvaćen u svoj svojoj retorsko-poetskoj samobitnosti. A on ipak čini glavni motiv svekolikog opisa prirode od carskih vremena do 16. veka. To je, kao što smo videli, lep, hladovit isećak iz prirode. Njegov minimum rekvizita sastoji se od jednog drveta (ili više drveća), jedne livade i izvora ili potoka. Mogu da se dodaju pevanje ptica ili cveće. Najbogatija razrada dodaje još dašak vetra“ (Kurcijus 1996, 323).

¹⁰ Pišući o rodoljublju u Andrićevim putopisnim delima, Zvezdana Rados takođe ističe mogućnost tumačenja slovenačkog i makedonskog predela kao idiličnog (v. Rados 2012, 102).

delima, slovenačkim šumama i jezerima. I u njima će se Slovenija percipirati kroz ono što je dostupno gledaočevim čulima, mada će, nasuprot putopisnom tekstu „O letovanju u Sloveniji“, u kojem su mirisi dominirali, prevlast imati oni oseti koji se odnose na čula vida¹¹, sluha i dodira. Tako će planinski kraj u jednom od zapisa biti opisan kroz svetlost i zvuk – „mlečno jutro sa prigušenom svetlošću sunca iza tankih, visokih oblaka“, „blede i razlivene“ senke, „tišina potpuna“, „oluja, osvetljena sumporastim sjajem“ (Andrić 1981b, 406) – pri čemu spektar boja neće biti običan, a nemogućnost formiranja zvuka u takvoj sredini dodatno će doprineti stvaranju posebne atmosfere zebnje, napetosti i nesigurnosti, koja će biti okončana dolaskom oluje. U pomenutom odlomku naročitu pažnju zaokuplja prisustvo sinestezije („mlečno jutro“), stilske figure kojom Andrićev čulni doživljaj slovenačkog planinskog kraja postaje jedinstven u svojoj poetičnosti, a čije ćemo tragove pronaći i u drugim zapisima: na primer, vetar na Bledskom jezeru „ima svoju boju na nebu ili na predelu; ali zvuka nema, nikako ili vrlo malo“ (Andrić 1981b, 370), ili: „tako jedno vreme samo *vidimo* vetar“ (Andrić 1981b, 499).

Ovakva ekspresivnost u izrazu primećuje se i prilikom čarobnog opisa zvezdanog neba, odnosno „čiste i svetle zvezdane orgije u modrini neba“ (Andrić 1981b, 371), kao i u posmatranju nailaženja kiše, činu koji je opisan kroz motiv zaveses i koji se poredi sa pozorišnom predstavom (v. Andrić 1981b, 499), a koji u alpskim predelima predstavlja „jedno naročito zadovoljstvo“ (Andrić 1981b, 499). Da je zaista tako, uverava nas to što je doživljaju ove prirodne pojave Andrić posvetio još jedan zapis u *Znakovima pored puta*, u kojem je kiša „gotovo nevidljiva“, „laka i fina kao vilinski veo, a teška kao planina“ (Andrić 1981b, 398), dakle, protivrečna kao i šuma u kojoj pada. Ovaj opis, međutim, naročito je zanimljiv zbog toga što na momente postaje gotovo fantastičan (kiša je odvojila čoveka od sveta, poredi se sa jatom skakavaca koji uništavaju predeo), da bi se potom, posredstvom motiva zidova, ponora, očaja i tamnice, doveo u vezu sa egzistencijalnim pitanjima (v. Andrić 1981b, 398). Iako su ona izražena u vidu obraćanja neodređenom „vi“, čime se naizgled postiže depersonalizacija izraza, stiće se ipak utisak da je drugo lice množine nominalno, a da je posredi lično pripovedanje o egzistencijalnim problemima koji muče samog naratora.

¹¹ Na primer: „Preko dana je sivo i oblačno, predveče se oblaci malo razidu i nebo zarumeni, a već posle devet sati ono je vedro, tamnomodro, raskošno, i puno zvezda što izgledaju kao lepotice koje izlaze samo noću. A jutro je opet sivo, kao jesenje“ (Andrić 1981b, 378).

Analizom opisa slovenačke prirode u putopisnom tekstu „O letovanju u Sloveniji“ i izabranim zapisima iz *Znakova pored puta*, koji su prevashodno sagledani na njihovom poetičkom planu, može se, najzad, zaključiti da je priroda onaj element koji Sloveniju čini osobenom zemljom, te da njena prirodna bogatstva u prvom redu i zaokupljaju pažnju putnika Ive Andrića, u čijoj se predstavi Slovenija konstituše kao idealno mesto. Ono je u analiziranim delima predstavljeno izgradnjom naročito stilizovanih prizora-slika, a što se postiglo određenim izražajnim sredstvima. Takođe je primećeno da Slovenija u Andrićevoj imaginaciji budi sva čula, pa je tako slovenački predeo i u *Znakovima pored puta* i u „O letovanju u Sloveniji“ prikazan putem čulnih impresija, zbog čega bi se, kako je već i navedeno, o Andrićevom doživljaju Slovenije moglo govoriti kao o čulnom, čime se piščeva percepcija ove zemlje približila impresionističkom pogledu na svet.¹²

Izvesna srodnost sa impresionizmom, međutim, zapaža se i na formalnom planu: naime, impresionistička dela karakteriše „labava kompozicija, fragmentarnost fabule, usredsređenost na detalje“ (Popović i dr. 2010, 286), što se može uočiti i u delima analiziranim u ovom radu. Sagledan na nivou strukture, Andrićev tekst „O letovanju u Sloveniji“ već odrednicom „odlomak“, na primer, upućuje na svoju necelovitost, odnosno na to da je reč o isečku iz jedne veće celine. U literaturi je takođe primećeno da je Andrićeva putopisna proza „autentično ličnog i fragmentarizovanog iskaza, sa mnogo digresija, bez stroge kompozicije, posve podešena raspoloženjima autora“ (Đukić Perišić 2002, 281), odnosno da Andrićevo „putničko oko ne zahvata celinu slike, već se fokusira na karakterističnu pojedinost ili fragment“ (Đukić Perišić 2002, 284), te da „kroz specifičan detalj posreduje atmosferu i dočarava celinu“ (Đukić Perišić 2002, 284), što se ispostavlja kao Andrićevo strukturno načelo i u putopisnom tekstu koji je predmet analize ovog rada. S druge strane, fragmentarnost zapisa iz *Znakova pored puta* ne treba posebno isticati jer je ona očigledna, a na osnovu nje, kao i na osnovu analize opisa slovenačke prirode, o izabranim refleksijama iz *Znakova pored puta* moglo bi se govoriti kao o izvesnim impresionističkim crticama.

¹² „U književnosti, *i.* se zasniva na ideji čulnog doživljaja stvarnosti, tj. na ideji da se subjektivnim prikazivanjem čulnih utisaka scena, emocija i karaktera postiže živopisnost i efektnost objektivne stvarnosti. Iako okrenut realnosti koju doživljava kao sintezu čulnih utisaka, *i.* je *nemimetičan* – predstavljanje pojavnog sveta u *i.* ne podrazumeva njegovo doslovno preslikavanje, već prikazivanje čulnih utisaka koje on izaziva, pošto je stvarnost satkana od obilja čulnih senzacija, od mnoštva boja, mirisa, zvukova“ (Popović i dr. 2010, 286).

Ono što bi, međutim, trebalo istaći i o čemu bi se moglo i polemisati, a u vezi je sa impresionističkim idejama, jeste subjektivnost izraza u prikazivanju čulnih impresija u *Znakovima pored puta*. Iako se ovo Andrićevo delo neretko uzima kao primer depersonalizovanog ličnog iskustva (v. Đukić Perišić 2012, 291), sporadično prvo lice jednine i množine, kao i nominalno drugo lice množine, u izabranim zapisima o slovenačkim predelima sugerišu da je ono o čemu narator pripoveda ipak proizvod njegovog ličnog doživljaja.

Subjektivna percepcija putopisnog ostvarenja „O letovanju u Sloveniji“ jasno je pak izražena već samim izborom pripovedačkog lica (preovlađuje prvo lice jednine), ali i osobenim postupkom evociranja: naime, opis Slovenije dat je kroz putopiščevo sećanje¹³ – „Odblesak toga letovanja, zelen i zlatan, a topao i drag, lebdi i treperi pred mojim očima i u trenutku dok ovo pišem i dok oko mojih prozora zavija studen i nemilosrdan vetar u zimskoj noći velikog grada“ (Andrić 1981a, 252) – koje jeste nesigurno i nedovoljno proverljivo, ali je i te kako lično. Sećanjem se, dakle, rekonstruišu slike slovenačkog predela, „i to neposredno i prosto, bez pomoći štampanih vodiča, priručnika i polunaučnih brošura koje nosim u svom putničkom prtljagu, samo po diktatu svojih čula, prosto slikajući i spoljne i unutrašnje događaje, kao što takozvani naivni slikari slikaju pojedine prizore sveta oko sebe“ (Andrić 1981a, 140), baš onako kako je Andrić i smatrao da se o utiscima sa putovanja treba pisati. Na taj način, osim što je ostvarena putopiščeva putopisna poetika, koja je, kako se može i zaključiti iz prethodno navedenog odlomka, bliska impresionističkim postulatima, postupkom evociranja putovanje u Andrićevom tekstu „O letovanju u Sloveniji“ postaje dvostruko, obeleženo realnim fizičkim izmeštanjem putopisca, ali i njegovim unutrašnjim kretanjem kroz sećanje, koje u krajnjem ishodu rezultira putopisnim ostvarenjem koje je „čista suština, skelet samo, možda“¹⁴ (Andrić 1981a, 244). Premda se ono time udaljava od uobičajenih načela putopisnog žanra, istovremeno se i približava onoj struji putopisa „prema kojoj je samo unutrašnji doživljaj važan, od-

¹³ U formi sećanja napisani su i putopisi „Dolinom Radike, i dalje“ i „Na vest da je Brusa pogorela“.

¹⁴ O načinu pisanja putopisa, a u vezi sa formom sećanja, Andrić beleži sledeće: „A svoja nekadašnja putovanja treba zaista čitati i odgonetati kroz sećanja, i to po mogućnosti što starija i dalja. Tako viđena i ispričana, ona nisu sasvim jasna, još manje dokumentovana, ali su utoliko stvarnija i istinitija; pa ako u njima nema mnogo sadržine, znači da je nije ni bilo ili da je nismo umeli da vidimo. Ali u isto vreme znači da nema ni laži, ni praznih i prolaznih dekora ni ukrasa. [...]“ (Andrić 1981a, 243–244).

nosno kretanje u pravcu putopisa u kojem je putopišćeva lična vizija važnija od slike zemlje kroz koju se putuje“ (Gvozden 2011, 310), čime zadobija značajno mesto u liniji razvoja putopisnog žanra u srpskoj književnosti.

Dosadašnjim istraživanjem Andrićeve putopisne proze „O letovanju u Sloveniji“ i refleksivnih zapisa iz *Znakova pored puta* u ovom radu nisu, međutim, iscrpljene njihove mogućnosti tumačenja, već naprotiv. Sagledavši ih na imagološkom planu, uočava se da se i u okviru njega konstruiše pozitivna slika drugog, odnosno slovenačke zemlje i njenih stanovnika. Stoga ćemo u narednom poglavlju ovog rada, sa ciljem sticanja celovite predstave o Andrićevom imaginiranju Slovenije, pažnju posvetiti upravo imagološkoj analizi, te ćemo pokušati da odgovorimo na pitanje zbog čega Andrić afirmativno prikazuje Sloveniju u svojim delima.

O slovenačkim licima

Budući da su putopisi ona vrsta književnih dela u kojima se predstavljaju utisci sa putovanja, te se u njima opisuju tuđi ili vlastiti prostori koje je putopisac posetio, izvesno je da su upravo oni onaj žanr koji je naročito pogodan za imagološka istraživanja, odnosno za onu vrstu analize koja se usredsređuje na proučavanje „književnih predodžbi o stranim zemljama i narodima (heteropredodžbe) te o vlastitoj zemlji i narodu (autopredodžbe)“ (Dukić 2009, 5). Ne zalazeći dublje u istorijsku perspektivu razvoja imagologije kao naučne discipline, te u pojedinačna razmatranja onih proučavalaca koji su zaslužni za njeno konstituisanje (v. Dukić i dr. 2009), cilj nam je da u nastavku rada pokažemo na koji se način gradi pozitivna predstava o Sloveniji i Slovencima u Andrićevom delu „O letovanju u Sloveniji“ i fragmentima iz *Znakova pored puta*, te da se osvrnemo na istorijske i političke prilike u kojima navedena književna ostvarenja i nastaju, a koja nam se čine značajnim za razumevanje izgradnje slike Slovenije u stvaralaštvu Ive Andrića. Kako je ispitivanje ovog problema već započeto analizom opisa slovenačke prirode, u ovom poglavlju pažnju ćemo usredsrediti na tumačenje predstava o slovenačkom narodu.

U tom pogledu može se najpre zapaziti da će se, kao i prilikom opisivanja slovenačke prirode, manir prikazivanja u izrazito pozitivnom svetlu nastaviti i u predstavljanju Slovenaca i Slovenki u *Znakovima pored puta*. U njima je, naime, pažnja pripovedača prevashodno usmerena na jedan detalj, a reč je o slovenačkim licima, koja se, tako gledano, mogu shvatiti kao *pars pro toto*. Ona su, budući da

se izabrani zapisi temelje na ideji o sraslosti čoveka sa predelom koji nastanjuje – „Nigde, čini mi se, nisam video takvu sličnost i takvo jedinstvo ljudskih lica sa krajem u kome se rađaju i žive“ (Andrić 1981b, 405), prikazana sličnim postupcima kao i slovenačka priroda, pri čemu najpre mislimo na upotrebu izvesnih izražajnih sredstava. Tako su se, na primer, metaforom „bicikliste na drumu“ najilustrativnije prikazale vitalnost i upornost slovenačkog čoveka (v. Andrić 1981b, 385). S druge strane, u opisu lepote slovenačke žene, njenog lica i tela brojnim epitetima nastojalo se, i uspelo u tome, istaći da su zdravlje i svežina one kategorije koje u prvom redu određuju biće slovenačke žene, dok se poređenjima sa grčkim statuama i izvorom u šumi želelo ukazati i na skladnost njihove lepote, koja je u isto vreme čista poput lepota prirode (v. Andrić 1981b, 404).

Poređenje se, kao dominantna stilska figura, izdvojilo i u opisu „lica slovenačkih devojaka i dečaka“, u okviru kojeg se njihov osmeh, tačnije „osmejak“, čija deminutivna priroda takođe ukazuje na jednu posebnu vrstu emotivne bliskosti i stilske vrednosti, poredi sa različitim prirodnim bogatstvima: „gorski izvor bez šuma i glasa na koji slučajno naiđete“, „divna, meka i sveža narančasta pečurka koja, na predvečernjem suncu, odjednom proviri iz mrkih naslaga vlažnog opalog lišća kraj vaših nogu“, „vidik koji se iznenada ukaže kroz borove grane“ (Andrić 1981b, 405) i sl. Osim toga, slovenački osmeh doveo se u vezu i sa motivom svetlosti, pri čemu je njegov opis parcelacijom rečenice, koja, na taj način, dobija poseban ritam, obogaćen naročitom liričnošću izraza: „On je neprolazna mladost predela kojim se krećete; ozari vas u prolazu, a sija isto tako i kad nikog nema, tom istom svojom neiscrpnom svetlošću, samo sebe radi. Sija, jer ne može drukčije“¹⁵ (Andrić 1981b, 405). Takav, sasvim poetski opisan, slovenački osmeh posetiocu pruža osećaj sigurnosti i dobrodošlice: „On vam, kao neizrečena a pouzdana reč, kazuje da ste tu sigurni: možete se zadržati koliko hoćete i otići kad htednete“ ili: „Njihov osmejak ne 'pleni' i ne obećava, nego daje sve što može dati i što treba davati, pre svakog obećanja“ (Andrić 1981b, 405).

Ovakva vrsta predusretljivosti slovenačkog naroda prisutna je i u putopisnom tekstu „O letovanju u Sloveniji“, u kojem se ona predstavlja direktno, pripovedanjem o učtivosti slovenačke posluge: „Ljudi vas tu ne *služe*, nego *primaju* i *ugošćuju*. U njihovoj učti-

¹⁵ U tekstu „O letovanju u Sloveniji“ prisutan je, sa minimalnim izmenama u vidu pojedinih reči, gotovo identičan opis lica, u ovom slučaju, samo slovenačkih devojaka, zbog čega se u radu ne analizira posebno, ali ga napominjemo jer ovaj vid paralelizma upućuje na naročiti odnos između zapisa, koji su u *Znakovima pored puta* tematski vezani za sliku Slovenije, i navedenog putopisnog teksta.

vosti nema traga od poniznosti ni sračunatog laskanja, ali ima onog poštovanja drugog čoveka koje je zasnovano na poštovanju čoveka u samom sebi“ (Andrić 1981a, 251). Međutim, slovenačko gostoprinstvo i razumevanje za ono što je drugo i drugačije prikazani su i indirektno imenovanjem Slovenije kao „nevelike ali raznovrsne zemlje“ (Andrić 1981a, 251), koja, pored onih vrednosti koje je putopisni subjekt istakao u prvi plan, ima i mnoge druge. O njima putopisac ne pripoveda opširno, već ih samo taksativno i uzgred pominje, ali ipak ne slučajno, jer se upravo navođenjem datog kataloga (v. Andrić 1981a, 252) naglašava pojedinost da je život u slovenačkoj zemlji bogato razvijen, kako na ekonomskom i privrednom, tako i na kulturnom planu, usled čega ona i jeste sposobna da prihvati i razume ono što je njenoj kulturi strano. A u to da su Slovenija i njeni stanovnici zaista gostoprinstljivi, dodatno nas uverava motiv puta, koji i inače zauzima značajno mesto u stvaralaštvu Ive Andrića, a kojim je jedan deo teksta „O letovanju u Sloveniji“ zašao u polje refleksivnosti i time se otvorio ka esejističkom diskursu. Osim što se na taj način putopisni žanr donekle transformisao, time se, na poetičkom planu, ujedno približio pojedinim meditativnim zapisima iz *Znakova pored puta*, među kojima naročitu pažnju zaokuplja fragment u kojem se, takođe duboko misaono i tipično andrićeovski, promišlja o lepoti slovenačkih devojaka (v. Andrić 1981b, 404–405).

Očigledno je, na osnovu svega navedenog, da se u Andrićevim delima „O letovanju u Sloveniji“ i zapisima iz *Znakova pored puta* o Sloveniji i slovenačkom narodu gradi pozitivna predstava, čije uslove oblikovanja dalje treba ispitati. Pošavši od teksta „O letovanju u Sloveniji“, u kojem, kako je već navedeno, putopisni subjekt pripovedanje započinje u prvom licu množine, te sebe, kao pripadnika jugoslovenske zajednice, izuzima iz one grupe „stranaca“ (Andrić 1981a, 248) koji takođe u sve većem broju leti posećuju Sloveniju, pitanje koje se pred proučavaoca najpre postavlja jeste da li bi povodom navedenog dela trebalo govoriti o hetero ili autoimažu?

Iako bi se, na prvi pogled, učinilo jednostavnim odgovoriti na ovo pitanje, ispostaviće se, međutim, da nije, i to iz nekoliko razloga. Pre svega, putopišćeva identifikacija sa jugoslovenskom grupom podrazumeva takav ugao posmatranja na osnovu kojeg se Slovenija razumeva i opaža kao deo šire celine – južnoslovenske zajednice – pa se tako slovenački kraj, u izvesnom smislu, doživljava kao „svoj“. Stoga se u tekstu i ne uspostavljaju oprečne kategorije, karakteristične za putopise koji govore o stranim predelima, poput „moj“/„tvoj“, odnosno „vaš“/„naš“, „ovde“/„tamo“ i slično; naprotiv

– čitajući putopisni zapis „O letovanju u Sloveniji“ stiče se utisak o izvesnom zanemarivanju odnosa domaćeg i stranog. Navedene pojedinosti, kao i onovremene geografske granice, navode nas na razmišljanje o Andrićevom doživljaju Slovenije kao o autoimažu. S druge strane, međutim, putopisno „ja“ piše sa jasnom svešču o drugoj nacionalnosti (slovenačkoj), te kada opisuje slovenačke krčme i njihove „ogromne kaljave peći“, za njih kaže da „daju prijatnost gostoprимljivih ljudskih staništa, gotovo toplinu rodne kuće“ (Andrić 1981a, 250), dakle, ne i sasvim, što donekle relativizuje tumačenje Andrićevog doživljaja Slovenije kao autoimaža. Ono se dodatno usložnjava kada se sagledaju i *Znakovi pored puta*, u kojima se u pojedinim zapisima pojavljuje odrednica „naš“ ne bi li se njome označila suprotnost u odnosu na slovenačko: naime, uspostavlja se razlika između „slovenačkih“ i „naših“ zemljoradnika (Andrić 1981b, 370), odnosno „slovenačkih“ i „naših“ domaćinstava (Andrić 1981b, 357), mada i dalje sa nedovoljnom jasnošću koju naciju, odnosno koju zemlju označava navedena prisvojna zamenica. Stoga se stiče utisak da bi slovenački predeo u Andrićevom doživljaju možda najbolje trebalo posmatrati kao prostor „šire domovine“ (Rados 2012, 102), odnosno kao usložnjeni heteroimaž, koji, iz ideoloških uverenja i zbog društveno-političkih prilika, teži istovremeno da bude i autoimaž. Takva okolnost, međutim, putopišćevu poziciju čini ambivalentnom i dovodi u pitanje objektivnost njegovog doživljaja slovenačke zemlje, odnosno otvara mogućnost njenog tumačenja kao idealizovane predstave.

U tom pogledu, jedan od rezultata do kojih se došlo u literaturi upućuje na zaključak o utopijskom karakteru Andrićeve „šire domovine“, odnosno Slovenije i Makedonije, u odnosu na njegovu „užu domovinu“ (v. Rados 2012, 102–103). Međutim, da bi se o predstavi neke zemlje moglo govoriti kao o utopističkoj, ili pak ideološkoj, u onom značenju koje je ovim kategorijama na temeljima hermeneutičkih istraživanja Pola Rikera dao Žan Mark Mura (v. Mura 2009, 162–167), neophodno je ispitati širi kontekst. Naime, s tim u vezi javlja se potreba za proučavanjem „društveno imaginarnog koje okružuje književnu sliku o stranim zemljama. Samo ćemo polazeći od tog proučavanja moći ispitati je li autor reproducirao (svjesno ili nesvjesno) neku opću predodžbu ili se radikalno udaljio od svih kolektivnih imaginarnih shema kako bi pokazao svoju kreativnost, a time i kritički odnos prema stvarnosti“ (Mura 2009, 159). Pred istraživača bi se, u tom pogledu, morao postaviti sledeći zadatak: „[...] u svakom pojedinom slučaju razmotriti položaj pisca i njegov

način stvaranja kako bi se provjerilo što proizlazi iz individualnog izraza, iz 'temperamenta', a što dolazi iz kolektivnih imaginarnih figura" (Mura 2009, 162). To bi ujedno podrazumevalo i obimnije istraživanje koje bi u predmet analize uključilo zapise o slovenačkim krajevima drugih autora iz perioda i sa podneblja u kojima je i Ivo Andrić stvarao, ne bi li se na osnovu njih moglo uporediti da li im je Andrićeva percepcija Slovenije bliska ili ne, što se ostavlja kao izazov za dalja proučavanja. Na osnovu analize sprovedene u ovom radu, moglo bi se tek zaključiti da je pozitivna predstava Slovenije i slovenačkog naroda, budući da putopisac posećuje predele koji su mu u geografskom, ali i emotivnom, te ideološkom smislu bliski, time i te kako posredovana, pa da je za njenu izgradnju od izuzetnog značaja društveno-istorijski kontekst i ideja jugoslovenstva, u čija je uverenja Ivo Andrić verovao i za koja se zalagao.

Izvori

- Andrić, Ivo. 1976. *Eseji i kritike*. Sarajevo: Svjetlost.
- Andrić, Ivo. 1981a. *Staze, lica, predeli*. Beograd: Prosveta; Zagreb: Mladost; Sarajevo: Svjetlost; Ljubljana: Državna založba Slovenije; Skopje: Misa; Titograd: Pobjeda.
- Andrić, Ivo. 1981b. *Znakovi pored puta*. Beograd: Prosveta; Zagreb: Mladost; Sarajevo: Svjetlost; Ljubljana: Državna založba Slovenije; Skopje: Misa; Titograd: Pobjeda.
- Vuksanović, Miro, ur. 2011. *Bibliografija Ive Andrića (1911–2011)*. Beograd: Zadužbina Ive Andrića: Srpska akademija nauka i umetnosti; Novi Sad: Biblioteka Matice srpske. Dostupno na: https://www.ivoandric.org.rs/images/bibliografija/bai_sep2011.pdf

Literatura

- Gvozden, Vladimir. 2011. *Srpska putopisna kultura 1914–1940: studija o hronotopičnosti susreta*. Beograd: Službeni glasnik.
- Gvozden, Vladimir. 2012. „Putopisne reportaže Ive Andrića“. U *Ivo Andrić u srpskoj i evropskoj književnosti* 2, 249–256. Beograd: Međunarodni slavistički centar.
- Dukić, Davor. 2009. Predgovor u *Kako vidimo strane zemlje: Uvod u imagologiju*, urednici Davor Dukić, Zrinka Blažević, Lahorka Plejić Poje i Ivana Brković, 5–22. Zagreb: Srednja Europa.
- Đukić Perišić, Žaneta. 2002. „Staze i predeli Ive Andrića“. Pogovor u *Predeli i staze*, urednici Marko Nedić i Dragan Lakićević, 271–297. Beograd: Srpska književna zadruga.

- Dukić Perišić, Žaneta. 2012. *Pisac i priča: Stvaralačka biografija Ive Andrića*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Kurcijus, Ernst Robert. 1996. *Evropska književnost i latinski srednji vek*. Beograd: Srpska književna zadruga.
- Mura, Žan Mark. 2009. „Kulturna imagologija: pokušaj povijesne i kritičke sinteze“. U *Kako vidimo strane zemlje: Uvod u imagologiju*, urednici Davor Dukić, Zrinka Blažević, Lahorka Plejić Poje i Ivana Brković, 151–168. Zagreb: Srednja Europa.
- Novaković, Boško. 1981. „Struktura Andrićevog putopisa“. U *Delo Ive Andrića u kontekstu evropske književnosti i kulture*, urednik Dragan Nedeljković, 439–453. Beograd: Zadužbina Ive Andrića.
- Osolnik, Vladimir. 2012. „Ivo Andrić i Slovenci“. U *Ivo Andrić u srpskoj i evropskoj književnosti 2*, 405–412. Beograd: Međunarodni slavistički centar.
- Popović, Tanja, Aleksandra Bošković, Nataša Marković, Predrag Mirčetić, Dijana Mitrović, Aleksandar Stević. 2010. *Rečnik književnih termina*. Drugo izdanje. Beograd: Logos Art / Edicija.
- Rados, Zvezdana. 2012. „Putopisni fragmenti Ive Andrića“. *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 9: 90–109.
- Stojić, Vera, Petar Džadžić, Muharem Pervić, Radovan Vučković. 1981. Napomene u *Staze, lica, predeli*, urednici Vera Stojić, Petar Džadžić, Muharem Pervić, Radovan Vučković, 257–276. Beograd: Prosveta; Zagreb: Mladost; Srajevo: Svjetlost; Ljubljana: Državna založba Slovenije; Skopje: Mislja; Titograd: Pobjeda.

Nevena Lukinić
Univerza v Beogradu
Filološka fakulteta
Srbija
lukinicnevena94@gmail.com

SLOVENIJA V DELU IVA ANDRIĆA

Cilj tega članka je pokazati, kako Slovenija figurira v delu Iva Andrića, oziroma, kako pisatelj opazuje in s pomočjo jezikovnih sredstev oblikuje podobo Slovenije v svojih delih. Že od zgodnjih prevajalskih in kritičkih del jugoslovanskega nobelovca opazamo njegovo zanimanje za slovensko književnosti, ki se bo potem nadaljevalo in razširilo v domeni (potopisnih) pripovednih del in nekaterih refleksivnih zapisih. Tako se bo ta članek osredotočil na analizo Andrićeve percepcije Slovenije prikazane v ne tako zelo obsežnem ampak vendarle vsebinsko bogatem besedilu *O počitnicah v Sloveniji* ter na izbrane odlomke iz *Znamenja ob poti*, ki jih bomo analizirali tako

na poetični kot na strukturni in pripovedni, ampak tudi imagološki ravni, pri čemer se s pomočjo primerjalne metode opozori na njihov dialog, na podlagi katerega bralec zgradi zavest o Andrićeви imagini Slovenije v njegovem času. Ta članek se bo ozrl tudi na druga dela iz pisateljevega opusa, pa še na njegova razmišljanja o poti in potovanju, ki na poseben način ustvarjajo imanentno poetiko avtorjevega potopisa. Mimogrede bomo tudi omenili posamezne okoliščine iz Andrićevega življenja, ki se zdijo pomembne za podrobnejše razumevanje toposa Slovenije v delu Iva Andrića.

Ključne besede: Ivo Andrić, Slovenija, *O počitnicah v Sloveniji*, *Znamenja ob poti*, potopisno-refleksivna proza.

Nevena Lukinić
University in Belgrade
Faculty of Philology
Serbia
lukinicnevena94@gmail.com

SLOVENIA IN IVO ANDRIĆ'S WORK

The intention of this paper is to show how Slovenia is framed in Ivo Andrić's work, acutally to present how the writer perceived and shaped linguistically the image of Slovenia in his works. Already in the early translations and critical writings of the Yugoslav Nobel Prize laureate, it is possible to observe his interest in Slovenian literature, which would continue and expand in the domain of (travel writing) prose and selected reflective writings. Accordingly, this paper will focus on the analysis of Andrić's perception of Slovenia presented in a small but meaningful text "Summer in Slovenia", and on selected fragments from *Signs by the Roadside*, which will be analyzed in poetic, structural and narrative terms, but also having in mind its possible meanings in imagology. A comparative method will indicate their dialogue on the basis of which the reader acquires awareness of Andrić's imagination of Slovenia of his time. This paper will also refer to other works from the writer's oeuvre, as well as to his reflections on travel and traveling, which, to a certain degree, form the author's immanent poetics of travel writing. Furthermore, where appropriate, attention will be drawn to some circumstances from Andrić's life that are found to ensure a better understanding of the topos of Slovenia in Ivo Andrić's work.

Keywords: Ivo Andrić, Slovenia, "Summer in Slovenia", *Signs by the Roadside*, travel-reflective prose.

Primljeno / Prejeto / Received: 16. 07. 2021.
Prihvaćeno / Sprejeto / Accepted: 20. 10. 2021.